

Diskriminace sexuálních minorit v ČR

Olga Pechová

Ochrana lesbiček, gayů, bisexuálů a transsexuálních lidí před diskriminací se stala v posledním desetiletí samozřejmostí v právním systému Evropské unie. Českou Republiku ke krokům v této oblasti zavazuje Smlouva o Evropském společenství zejména pak článek 13, tak jak byl v roce 1997 přijat v rámci smlouvy z Amsterdamu. Politiku v oblasti diskriminace dále upravují direktivy Evropské komise 2000/43/EC a 2000/78/EC. Zákaz diskriminace na základě sexuální orientace se v České republice již stal součástí zákona o zaměstnanosti a Zákoníku práce.

Od vstupu nových členských zemí do EU se opakovaně objevila kritika pomalého zavádění ochrany sexuálních menšin, která asi nejostřeji zazněla v rezoluci Evropského parlamentu „Homofobie v Evropě“, schválené velkou většinou 468 hlasů dne 18.1. 2006. V této rezoluci se také objevuje spojení LGBT lidé (lesbian, gay, bisexual and transgender people), které v tomto textu budu nahrazovat v češtině obvyklejším, byť méně výstižným, termínem sexuální minority. Hlavní kritiku vzbuzuje postup Polska a pobaltských zemí, jejichž politické reprezentace se dopouští sabotování implementace těchto právních norem, přičemž se mnohdy dokonce ozývá více či méně skrytá podpora diskriminačnímu chování v této oblasti.

Veřejná správa v ČR se sice v souladu s evropskými a českými právními normami vystříhává diskriminačního chování, avšak je patrná absence aktivních kroků k omezení takového chování, ačkoliv směrnice Evropské komise uplatňování takových postupů předpokládají. Účelem tohoto textu by měl být popis diskriminačního chování, se kterým se lze setkat v ČR, a to jednak ve vztahu k homosexuálně orientovaným občanům, ale také ve vztahu k transsexuálním lidem. K tomu, aby naše veřejná správa mohla podnikat aktivní kroky k ochraně těchto menšin, je třeba si uvědomit závažnost a rozsah tohoto problému.

Ve svém textu se záměrně nebudu věnovat tématu právních úprav partnerských vztahů a rodinného práva, vzhledem k omezenému rozsahu této stati a také s ohledem na absenci politické shody o tomto tématu, a to jak na úrovni EU, tak ČR. Toto téma je na

stránkách českých médií relativně často diskutováno, byť mnohdy bez znalosti hlubších psychologických a sociálních aspektů tématu. V očích mnoha lidí je tato problematika hlavním, ne-li jediným problémem, který trápí českou gay a lesbickou komunitu. Ačkoliv se však jedná o téma velmi významné, přesto jde jenom o jeden z problémů LGBT lidí v České republice.

Homosexuální občané a diskriminace

Když jsem se začala věnovat tématu diskriminace na základě sexuální orientace, byla jsem překvapená množstvím kolegů i laiků, kteří se domnívají, že takový jev v ČR prakticky neexistuje, či je zcela bezvýznamný. Bohužel na základě svých zkušeností se domnívám, že se jedná o poměrně častý jev. V posledních několika desetiletích sice došlo k liberalizaci názorů české společnosti na tuto tematiku, avšak nepřátelské postoje vůči homosexuálním lidem mají hluboké historické kořeny a ve společnosti stále výrazně přetrvávají (viz Janošová 2000, Weiss a Zvěřina 2001).

Významným rozdílem (ve srovnání například s etnickými a rasovými menšinami) je hlavně skutečnost, že homosexuální lidé byli až do nedávné doby perzekuováni ze strany státní moci. Všeobecná trestnost homosexuálního chování byla zrušena až v roce 1961, přičemž k úplnému zrušení diskriminačních opatření došlo až v roce 1990. V otázce homosexuality se navíc současné normy v oblasti lidských práv rozcházejí s oficiálními stanovisky mnoha církví. Rovněž obec lékařská a psychologická byly v hodnocení homosexuality dlouho rozpolcené a například Světová zdravotnická organizace vyňala homosexualitu ze seznamu duševních poruch až v roce 1992.

Ačkoliv v západní Evropě a v USA existuje množství výzkumných studií, které toto téma podrobně analyzují, v České republice byl zatím proveden pouze jeden rozsáhlejší výzkum nazvaný „Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR“ (Procházka a kol. 2003). Uskutečnil se v rámci širšího projektu zaměřeného na deset východoevropských zemí přistupujících k Evropské unii. Vzhledem k tomu, že se u nás jedná o jediný rozsáhlejší výzkum v této oblasti, ráda bych zde citovala alespoň několik nejvýznamnějších zjištění.

S výraznou diskriminací na trhu práce se podle této studie setkalo 12% respondentů a 25% respondentů uvedlo, že se setkalo s obtěžováním na pracovišti z důvodu své sexuální orientace. Při hodnocení už tak významného čísla je nutné si uvědomit, že zhruba třetina respondentů uvedla, že svoji sexuální orientaci na pracovišti důsledně tají právě z obavy

před diskriminací. Diskriminace v ostatních oblastech byla méně četná. Diskriminaci v oblasti služeb uvedlo 13% respondentů, v oblasti bydlení pak 7% a ve zdravotnictví rovněž 7%. Ve výzkumu bohužel nebyly zahrnuty zkušenosti s diskriminací a diskriminačním chováním ve školství, což je podle mého názoru specifické a významné téma. Vzhledem k tomu, že mám k tomuto tématu blíže než k jiným, tak bych se mu ráda věnovala v samostatné kapitole.

Transsexuální lidé

Problémy transsexuálních lidí s diskriminací jsou v mnoha směrech specifické, a tudíž jsem se jim rozhodla věnovat samostatnou kapitolu. Transsexuální lidé jsou ve srovnání s homosexuální populací pouze velmi malou skupinou (v závislosti na definici do této skupiny spadá něco mezi jedním a deseti tisíci osob). Jedná se však o skupinu velmi viditelnou, a proto mnohem více ohroženou diskriminačním chováním. K nepříliš utěšenému stavu v této oblasti přispívá i skutečnost, že v ČR stejně jako v řadě dalších zemí EU není pohlavní identita výslovně zmíněná mezi podmínkami, které nesmějí být důvodem k diskriminaci. Při projednávání před Evropským soudem pro lidská práva jsou však většinou stížnosti na tuto formu diskriminace úspěšné, avšak tato cesta je pro naprostou většinu osob příliš komplikovaná, a tudíž neschůdná.

České zákony jsou k této skupině populace poměrně vstřícné a lidem, kteří žádají o změnu pohlaví umožňují změnu rodného listu a dalších dokladů v souladu s novou identitou. Přesto však dochází ze strany úřadů k mnohdy zbytečným průtahům a obstrukcím, které vyplývají z neznalosti příslušných právních norem. Některé, zejména menší matriky jsou zaskočeny žádostí o přidělení nového rodného čísla a vystavení nového rodného listu, ačkoliv takovou žádost je možné řešit bez průtahů a v souladu s českým právním řádem. Ještě mnohem častější jsou případy, kdy školy odmítají vystavit duplikáty dokladů o vzdělání, ačkoliv tuto záležitost jednoznačně upravuje směrnice MŠMT z roku 1998 č.j. 29 210/98-20 v článku V. Mnohé informační systémy veřejných institucí a zejména soukromých společností navíc vůbec nepočítají s možností změny rodného čísla, což vede k mnohdy komickým, ale někdy také velmi nepříjemným komplikacím.

Hlavní problém pro transsexuální občany však představuje diskriminace v zaměstnání. K ní mohou přispět svými průtahy s vydáváním adekvátních dokumentů i výše uvedené úřady, ale hlavní problém vyplývá zejména ze snadné vizuální identifikace transsexuálních lidí. Mnoho zaměstnavatelů pak odmítá tyto uchazeče o zaměstnání, a to často bez pocitu viny. – „Já proti vám nic nemám, ale musíte pochopit, že lidi (zákazníci, klienti) by to neakceptovali.“ Bohužel není vzácné ani to, že transsexuální lidé jsou pak úřady práce a dalšími institucemi vnímáni jako „potížisté“, kteří si za své problém v podstatě mohou sami.

Resort školství a diskriminace

České školství se může snadno jevit jako resort, ve kterém jsou poměrně dobře zaručená rovná práva všech menšin, jejichž dodržování garantuje i školský zákon č.561/2004 Sb., který však přímo nezmiňuje sexuální orientaci. Jak však ukazují zahraniční výzkumy v této oblasti i jednotlivé zkušenosti v ČR, tak pro mládež z řad sexuálních minorit představuje šikana ve školách a školských zařízeních mimořádně závažný problém.

V ČR si oficiální instituce až v posledních letech začaly uvědomovat závažnost fenoménu šikany. Mezi učiteli i širší veřejností dlouhodobě převládal názor, že se většinou jedná o nevinné škádlení, které patří k životu ve škole. Ve skutečnosti však šikana často vede k závažné psychické a mnohdy i tělesné újmě obětí. U nás tuto problematiku velmi poutavě a fundovaně popsal psycholog Petr Kolář (2005) a na základě svých zkušeností s řešením případů šikany, mohu potvrdit, že se opravdu jedná o velmi závažný jev. Bohužel se zatím u nás prakticky nemluví o tom, že právě skutečná či pachatelů předpokládaná odlišnost v sexuální orientaci či pohlavní identitě je významným prvkem, který přitahuje pozornost agresorů.

Bohužel na mnohých školách stále převládá nechuť k řešení tohoto problému, neboť jeho zvládnutí vyžaduje značné úsilí a mnohdy vede k nepříjemným konfrontacím s rodiči. Pokud se pak týká obětí z řad sexuálních minorit, pak je celá záležitost ještě složitější vzhledem k tomu, že celé téma je v českém prostředí jen minimálně reflektované, do hry vstupují předsudky ze strany všech zúčastněných (žáku a studentů, rodičů, učitelů i dalších zainteresovaných institucí).

Zkušenosti ze zahraničí (zejména pak z USA) přitom ukazují, že k omezení šikany obecně a této formy šikany zvláště, je zapotřebí aktivní přístup, při kterém se školy a další instituce věnují prevenci šikany kontinuálně a nikoliv až ve fázi, kdy se prokáže akutní a obvykle již špatně řešitelný problém. Z mnohých inspirativních materiálů zájemcům doporučuji zejména texty vydané organizací GLSEN (Gay, Lesbian and Straight Education Network), které jsou veřejně přístupné na <http://www.glsen.org>. K aktivním kroků v této oblasti však zatím v ČR chybí politická vůle i kvalifikovaní odborníci. To ale veřejnou správu nezbavuje odpovědnosti za faktické i právní následky, které tato nečinnost může způsobit.

Literatura:

Janošová, P., Homosexualita v názorech současné společnosti. Praha, Karolinum 2000.

Kolář, P., Bolest šikanování. Praha, Portál 2005.

Procházka, I., Janík, D., Hromada, J., Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR. Praha, Gay iniciativa v ČR 2003.

Článek vznikl v rámci projektu „Antidiskriminační vzdělávání pracovníků veřejné správy“

Weiss, P., Zvěřina, J., Sexuální chování v ČR. Praha, Portál 2001.

PhDr. Olga Pechová vystudovala psychologii na FF UP v Olomouci. Jejím dlouhodobým odborným zájmem jsou sexuální minority a na toto téma také obhájila rigorózní práci. Rok pracovala v oblasti pedagogicko-psychologického poradenství a od září 2006 působí na Katedře psychologie FF UP v Olomouci.

